

Propertius

Cynthia

Een Romeinse romance

vertaald, ingeleid en toegelicht door
Paul Claes

Damon

Inhoud

5

Propertius en de liefdeselegie 7

Cynthia: Monobiblos 25

1 Cynthia 27

2 Natuurlijke charme 29

3 Bezoek bij nacht 31

4 Bassus & Cynthia 33

5 Gallus & Cynthia 35

6 Afscheid van Tullus 37

7 Epiek of lyriek? 39

8a Cynthia vertrekt 41

8b Cynthia blijft 43

9 Ponticus verliefd 44

10 Liefdeslessen 46

11 Cynthia aan zee 48

12 Cynthia verdwenen 50

13 Gallus verliefd 51

14 Liefde & luxe 53

15 Cynthia's verraad 54

16 Klacht van de deur 56

17 Gestrande liefde 58

18 De eenzame minnaar 60

19 Liefde & dood 62

20 Hylas 64

21 De stervende Gallus 66
22 Mijn land 67

6 Aantekeningen 69
Bibliografie 87
Over de vertaler 91

Propertius en de liefdeselegie

Ingenium nobis ipsa puella facit.

Mijn meisje is mijn inspiratiebron.

Sextus Propertius, *Elegieën*, II, 1, 4

My genius is no more than a girl.

Ezra Pound, *Homage to Sextus Propertius*, V, 2 (1919)

De Romeinse revolutie aan het eind van de republiek was niet alleen een politieke, maar ook een seksuele revolutie. Voor het eerst veroverden vrijgevochten matrones een plaats in een patriarchale maatschappij. De veelzijdig begaafde Sempronia opende haar huis voor de mislukte coup van Catilina. Postumia, echtgenote van de jurist Sulpicius Rufus, werd de maîtresse van Julius Caesar. Clodia, die door Catullus als Lesbia werd bezongen, had als consulsvrouw diverse minnaars. Fulvia, de vrouw van Marcus Antonius, is vanwege haar politieke ambitie later de 'eerste keizerin van Rome' genoemd.

Vrijgelaten slavinnen drongen als courtisanes in de hoogste kringen door. De actrice Cytheris, die na haar vrijlating de naam Volumnia kreeg, was beurtelings de geliefde van senator Marcus Junius Brutus, van generaal Marcus Antonius en van de Egyptische prefect Cornelius Gallus. Deze laatste vereeuwigde haar onder de naam Lycoris in zijn elegieën.

De gecultiveerde vriendinnen van Romeinse dichters worden persoonlijker voorgesteld dan de hetaeren uit de Alexandrijnse poëzie. Een van de bekendste was Cynthia,

de geliefde van Sextus Propertius. Zij gaf haar naam aan de eerste bewaarde dichtbundel uit de westerse poëzie die aan één vrouw is gewijd.

Levensloop

Propertius werd omstreeks 58-55 voor Chr. geboren in Asisium (het huidige Assisi). Hij evocert graag zijn geboortestreek Umbrië: het groene heuvelland in de mistige Tibervallei aan de voet van de Apennijnen. Zelfbewust noemt hij achtmaal zijn familienaam in zijn verzen. Zijn voornaam Sextus is toevallig bewaard in Donatus' *Leven van Vergilius*. Andere biografische details vinden we in het 'horoscoopgedicht' dat het vierde en laatste deel van zijn *Elegieën* opent.

Zijn vader was een welgesteld grondbezitter. Blijkens inscripties was de familie een van de aanzienlijkste van Assisi. Onder de kerk van Santa Maria Maggiore is een Romeins gebouw met fresco's en bijbehorende Griekse verzen opgegraven. Op een wand ontdekte Margherita Guarducci een graffito: *Lupicino et Iovino consulibus VIII Kalendas Martias domum oscilavi Musae*, 'Tijdens het consulaat van Lupicinus en Iovinus [in het jaar 367] heb ik op 23 februari het huis van de Muze gekust'. De archeologe veronderstelde dat een passerende poëziebewonderaar hier eer bewees aan het familieverblijf van Propertius.

Zoals zijn collega's Horatius, Vergilius en Tibullus had Propertius te lijden onder de burgeroorlog. In de slag bij Philippi (42 voor Chr.) werden de moordenaars van de dictator Julius Caesar verslagen door zijn generaal Marcus Antonius en zijn adoptiefzoon Octavianus. De overwinnaars onteigenden in Noord-Italië landerijen als

beloning voor hun veteranen. De familie van Propertius behoorde tot de slachtoffers van de confiscatie.

Een conflict tussen de triomfators leidde tot de verdeling van het rijk. In 41 voor Chr. probeerden Lucius Antonius en Fulvia, de broer en de vrouw van Marcus Antonius, met acht legioenen Rome in te nemen. Octavianus dwong hen zich terug te trekken in de stad Perusia (nu Perugia bij het Trasimeense meer), waar ze steun kregen van de Etruskische bevolking. De generaal hongerde de stad uit en maakte haar na de overgave met de grond gelijk. Als wraak zouden driehonderd republikeins gezinde senatoren en ridders zijn terechtgesteld. In de epiloog van zijn debuutbundel zinspeelt de dichter op het bloedbad. Een familielid kon uit de omsingelde stad ontsnappen, maar werd bij zijn vlucht door rovers gedood. De traumatische herinnering verklaart wellicht Propertius' afkeer van alle oorlogsgeweld.

Sextus verloor vroegtijdig zijn vader, maar was oud genoeg om zijn verkoolde resten na de crematie te verzamelen. Wellicht nam de familie van zijn moeder hem op, want hij ontving in haar woning omstreeks zijn vijftiende de witte mannentoga. Samen met haar verhuisde hij naar Rome om er zijn opleiding te voltooien. De slavin Lycinna ontgroende hem seksueel.

De jongeman sloot zich aan bij de *iuventas delicata*, de Romeinse *jeunesse dorée*. Erotiek en poëzie interesseerden de playboy meer dan het forum en de balie. Hij sloeg een invitatie af om zijn rijke beschermer Tullus als stafflid naar het buitenland te volgen. Liever verkende hij Rome, dat hij gaandeweg in een monumentale stad van marmer zag veranderen. De aantrekkelijke Cynthia werd zijn minnares en muze.

Literaire loopbaan

10

Propertius was een van de jonge dichters die in de hoofdstad inspiratie, beschermers en een publiek zochten. Met de satiricus Bassus, de epicus Ponticus en de jonge Ovidius vormde hij een dichtergezelschap. Zijn eerste bundel elegieën (ca. 29-28 voor Chr.) droeg hij op aan een neef van senator Lucius Volcacius Tullus. Deze laatste was in 33 voor Chr. medeconsul van de dertigjarige Octavianus, die het volgende jaar de zeeslag bij Actium won en daarna als keizer Augustus regeerde.

Propertius' romance met een *femme fatale* wekte furore bij jonge lezers en lezeressen. De veelbelovende dichter werd opgemerkt door de machtige Maecenas, die het cultuurbeleid van Augustus vormgaf. In zijn kring maakte hij kennis met de oudere dichters Vergilius en Horatius, twee slachtoffers van de burgeroorlog die zich met de nieuwe orde hadden verzoend. Propertius droeg zijn tweede dichtbundel (ca. 26 voor Chr.) aan Maecenas op. De beloning bleef niet uit. De dichter kreeg net als Vergilius een woning op de Esquilijn, de chique buitenwijk in het oosten van de stad, waar zijn beschermer zelf in een stadspaleis met tuinen verbleef.

Propertius opent zijn tweede bundel met een loflied op Augustus. Hij roemt de veldheer, die in het jaar 28 een triomftocht in Rome hield, voor zijn overwinningen en zelfs voor de verovering van Perugia. In het afsluitende gedicht begroet hij Vergilius' epos *Aeneis* als een meesterwerk:

Opzij, opzij, auteurs van Rome en van Hellas!

Hier komt iets groters dan de *Ilias*.

Cynthia

Monobiblos

De blik van Cynthia heeft mij fataal getroffen.
Ik was nog nooit door Cupido geraakt.
De Liefdesgod liet mij mijn trotse ogen neerslaan
en drukte met zijn voet mijn hoofd omlaag.
De schurk verleidde mij om serieuze meisjes
te mijden en om mij te laten gaan.
Ik worstel al een jaar wanhopig met die waanzin.
De goden blijven tegen mij gekant.

Milanion aanvaardde elke opdracht, Tullus,
en temde Atalanta's koppigheid.
Zo dwaalde hij uitzinnig door de Maagdendalen
of stond hij oog in oog met een ruig beest.
Toen de centaur Hylaeus hem had neergeknuppeld,
klonk in het rotsgebergte zijn gekerm.
Hij kon alsnog het snelle meisje voor zich winnen
met smeekbeden en onderdanigheid.

Die lamme liefdesgod verzint voor mij geen listen
en leidt me niet langs de bekende weg.
U heksen, die de Maan verlost om neer te dalen
en zoenoffers met tovervuur verzengt,
beweeg mijn meesteres tot betere gevoelens
en maak dat zij nog meer verbleekt dan ik.
Dan pas geloof ik dat de sterren en rivieren
door uw magie van loop veranderen.

U vrienden, die mijn ondergang niet kon voorkomen,
zoek een remedie voor mijn razernij.

Ik wil best een scalpel en bijtend vuur trotseren
als ik mijn waanzin maar verwoorden kan.

Voer mij naar verre landen, voer mij over water:
geen vrouw mag weten wat mijn reisweg is.

U die mijn god met een welwillend oor beluistert,
blijf liefdevol verbonden met elkaar.

Verlangen blijft mij alle nachten bitter kwellen,
verliefdheid gunt mij geen moment respijt.

Vermijd mijn ongeluk, blijf trouw aan uw beminde
en zoek geen liefde bij een andere vrouw.

Wie met verstrooid oor luistert naar mijn waarschuwingen,
herinnert zich mijn woorden straks vol spijt.